

БОРА СТАНКОВИЋ

(Врање, 31.03.1876 — Београд, 22.10.1927)

По тематици он је најизразитији регионалиста међу нашим реалистима, а по психологији ликова, поступку и стилу један од зачетника наше модерне прозе. У својим приповеткама, драмама и романима дао је слику родног града Врања на прекретници између турског времена и модерног доба, онако како су то раније учинили Ј. Игњатовић са Сент-Андрејом и С. Сремац с Нишом. Његова тематика је социјално одређена а у начину приказивања преовлађује унутрашња, психолошка перспектива. Највећу књижевну активност развио је у првој фази свог рада, на прелазу из 19. у 20. столеће, када једну за другом објављује три књиге приповедака, „Из старог јеванђеља“ (1899), „Стари дани“ (1902) и „Божји људи“ (1902), и драму „Коштана“ (1902), а започиње рад на романима „Нечиста крв“ (1910) и „Газда Младен“ (1927).

Станковић спада у оне писце код којих утисци и сећања из детињства имају пресудну улогу у књижевном раду. У више приповедака он је дао поезију младости и некадашњег живота у родном граду (Ђурђев-дан, У виноградима, Нушка). Слика стварности, светла, прозачна, поетична, помућена је у другим делима откривањем друштвених сукоба и душевних потреса. Станковићев свет, иако временски и просторно удаљен, није идиличан и бесконфликтан. Сукоби су стални и разноврсни, између старог и новог, коленовића и скоројевића, богатих и сиромашних, појединца и друштва. У средишту свих збивања налази се појединац и његова судбина. Тежиште је приказивања на психичким ломовима и унутрашњим потресима, али се при томе никада не губи из вида дубља

социолошка заснованост ликова и ситуација. Судбина Станковићевих јунака одиграва се у троуглу сила које чине новац, морал и ерос. Друштвени морал средине те материјални интерес и престиж породице супротстављају се еротском нагону појединца, намећу му своја ограничења и забране — на тој тачки почиње индивидуална драма безмало свих Станковићевих јунака. У више приповедака Станковић је приказао осујећену љубав услед тога што младић и девојка припадају разним сталежима (Стари дани, У ноћи, Они, Станоја, Увела ружа). Међу њима је најлепша „Увела ружа“, лирска, елегична приповетка, написана у првом и другом лицу, у ствари мали лирски роман. Љубавна прича, као и у Дисовим песмама, припада давним данима, сва је у знаку младости, лепоте, свежине летњих вечери и опојних мириса оријенталних башта. Она оживљава у сећању, у тренуцима када од свега тога ништа више није остало...

(Станислав Винавер)

УВЕЛА РУЖА

Утисци и сећања из детињства су приповедачки оквир за поетичне, прозачне слике живота и мрачне слике друштвених сукоба и конфликта у приповеткама Боре Станковића. Мотив забрањене и недостижне љубави уткан је у приповетку Увела ружа. Етика друштва и материјални интерес породице се супротстављају љубавним осећањима двоје младих и постају узрок њихових несрећних судбина, промашених живота.

Тема лирске и елегичне приповетке Увела ружа је осујећена љубав, недозвољена, и потиснута због тога што младић и девојка припадају различитим друштвеним сталежима. Тежиште приповедања је на психичким ломовима и унутрашњим бурама у главним ликовима, које је насликано на широј социолошкој основи ликова и ситуација. Троугао сила које делују на ликове формирају новац, морал и ерос.

Приповетка Увела ружа, писана је у првом и другом лицу. У средишту приповетке је љубавна прича из давних дана која оживљава сећање на младост и осећања, на свеже летње вечери и опојне мирисе оријенталних башти. Она се јавља у сећању писца, у тренуцима када од свега тога ништа више није остало.

На почетку приповетке слика се неостварена љубав која још живи као идеал. Писац прича: "Опет сам те сневао! Како жалим што сан оде, те и ти с њиме! Како бих волео да то не беше само сан, сан и ништа више. Али хвала и сну. Слађе је

сневати неголи збиљу гледати и гушити се од наврелих осећаја, успомена, и тешка, хладна, самотна живота... Да, слађи је сан, сан детињства и младости..." Мајка је писцу на неки начин одредила оквире живота у којима није било места за девојку коју он воли. Желела је да постане оно што његов отац није био, да поврати изгубљено имање, уздигне и још лепшим сјајем обасја већ помрачени углед породице. Друштвени морал средине, материјални интерес и престиж породице намећу му своја ограничења и забране и супротстављају се остваривању његове тајне љубави. Иако је волео своју комшиницу Стану није имао снаге да се супротстави обичајима и патријархалним нормама, док се његова љубав комшиница Стана немоћно батргала у њиховој мрежи. Комшиница Стана се узалуд борила за остваривање њихове љубави. Она одбија да се уда за човека кога не воли и каже мајци: "Боље мртву у "ковчег" да ме испружиш, у црн повој да ме повијеш, него ли то." Ипак она се удаје за невољеног човека, садашњица јој постаје празна, а будућност поразна. Међутим, писац није могао да замисли испуњен живот без ње, јер "беше му се упила у памет и у крв, па није могао да замисли себе без ње. "Од тада је живео мучећи се и носећи у себи свој познати "жал за младос", ону "закопану љубав, проћердан живот и вечиту тугу за нечим".

У приповеци Увела ружа Бора Станковић оштро критикује патријархално друштво. И писац и његова комшиница Стана се у његовом оквиру осећају спутано, неостварено и несрећно. Ограничења и забране које им намеће друштво и немогућност да остваре своју љубав коју крију од свих, узрок су њихових тешких унутрашњих драма и промашених живота.